

НОВИНИ КНИГОВИДАННЯ

«УКРАЇНА ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Л.Д. КУЧМИ» —

КНИГА ПАВЛА ГАЙДУЦЬКОГО ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Анна Радченко
канд. геол. наук,
головний редактор
ВД «Академперіодика» НАН України,
м. Київ

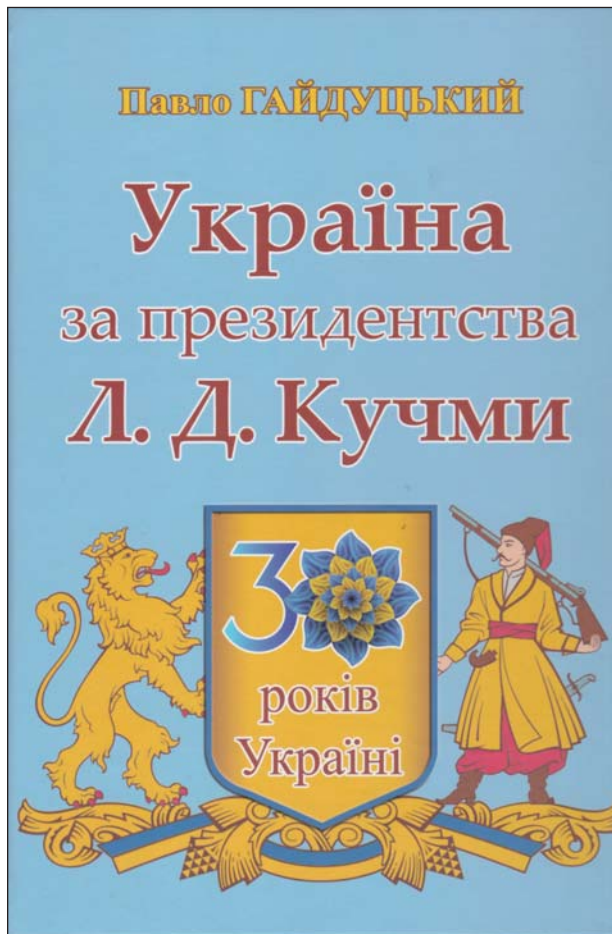
Цього року доводиться багато читати про політику й політиків, про правильні й хибні рішення, рішучі й провальні кроки, роль особистості в історії та досвід, накопичений Україною від моменту здобуття незалежності. Часто хочеться повернутись і до досвіду минулих епох, до різних етапів становлення України, її стосунків із сусідніми державами, виборювання самостійності, співіснування з російською імперією у різних її виглядах і проявах.

Історія багато в чому повторюється. І тривалі складні стосунки з підступним і сильним сусідом-ворогом мали б багато чому навчити й пересічних українців, і вітчизняних політиків. Нині видається, що попередні уроки ми засвоїли погано і тепер платимо за це страшну ціну. Чи могла Україна протягом останніх тридцяти років, ставши незалежною державою, провадити таку зовнішню й внутрішню політику, щоб нинішньої війни не було? Якими ми повинні були стати, щоб запобігти зазіханню на власний суверенітет? Яких президентів і парламент обирати? Змінити історію ми не можемо, однак можемо її вивчити, дослідити й зрозуміти. Саме для того треба читати про політику й політиків, і не завжди це читання повинно бути суголосним нашим думкам і відчуттям, не завжди приносити лише задоволення та приємність.

Після книг про *Леоніда Кравчука* й *Левка Лук'яненка* я вирішила почитати про *Леоніда Кучму*. Зрештою, зупинила вибір на книзі «Україна за президентства Л.Д. Кучми», написаній *Павлом Гайдуцьким* і виданій 2021 року очолюваною ним Благодійною організацією «Інститут стратегічних оцінок».

Уже анотація цієї 600-сторінкової книги обіцяла багато: «Ця книга про політичні виклики, що випали на долю України за 30 років незалежності... Для тих, хто бореться за Україну». Та й автор її, Павло Гайдуцький – науковець, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, повний кавалер ордена «За заслуги». Понад 10 років він працював на різних посадах у Міністерстві сільського господарства УРСР. У незалежній Україні завідував відділами економічної політики Адміністрації Президента України (1993) та економічних реформ Кабінету Міністрів України (1994), обіймав інші важливі керівні посади, наприклад заступника з економічної політики Глави Адміністрації Президента України (1997–2005). Побував у багатьох країнах, зокрема й підвищуючи кваліфікацію, написав понад 50 монографій, серед яких 20 одноосібних.

Кілька з його книг присвячені саме Леонідові Кучмі, з яким Павло Гайдуцький зустрічався, поки тривалий час працював поруч на різних адміністративних посадах.

Мабуть через те, що автор не тільки науковець, а й економіст, у ній вміщено багато гістограм з різними економічними показниками. Вони додають виданню вигляду серйозної наукової праці та подають цікавий фактаж. Наприклад, деякі показники наведено за даними Держстату й Нафтогазу України, Росстату, групи «Рейтинг», КМІС, Центру Разумкова, Світового банку, Світового економічного форуму... Щоправда, посилань власне на джерела немає: тільки назви установ, де ці дані було взято. Цікаво також і те, що коли автор порівнює показники України 2014 року й пізніше з показниками попередніх періодів, він жодного разу не зазначає, що з 2014 року показники характеризують не всю Україну (вочевидь), а її територію без анексованого Росією Криму й тимчасово частково окупованих територій Донецької і Луганської областей. А це вже є некоректним і змушує сумніватись і в усіх інших наведених цифрах.

Прикрашають видання фотографії різноманітних офіційних заходів, у яких брав участь Л. Кучма, також книга рясніє епіграфами до кожної структурної частини, містить анотацію, зміст і звернення до читача англійською мовою (не дуже зрозуміло, для чого, може, варто б було тоді перекласти й висновки).

Структура книги, її зміст, надзвичайно деталізовані, кожен найменший структурний підрозділ має власні висновки, які потім входять до ширших висновків з розділів і, зрештою, до висновків з усієї книги. Усі висновки також структурно виділені й пронумеровані (перше, друге, третє...).

Ознайомлення зі змістом показує, що перша сотня сторінок книги присвячена історії Л. Кучми, його «шляху до президентства», тобто походженню, навчанню й

кар'єрному зростанню. З висновків до першого розділу дізнаємось, що 1994 року українці «обрали його Президентом країни, тому що він (далі я цитую три пункти з наведених 15): був вихідцем із селянської бідноти з повоєнного знедоленого Полісся, яке було досить толерантним краєм з усякого погляду, особливо у політичному, національному, українсько-державницькому; творчо співпрацював і змагався в інтелектуальних проєктах з талановитим конструктором, визнаним ученим та авторитетним організатором науково-дослідної і конструкторської справи В. Уткінім; продемонстрував феномен електоральної ідентичності і вийшов на президентські вибори з потужним потенціалом, адекватним вимогам часу, гостроті суспільних проблем та електоральних очікувань». Чомусь здається, що виборці 1994 року були б тоді щиро здивовані приписуванням їм такої аргументації...

Другий розділ має назву «Перший президентський (1994–1999 рр.). Радикальні реформи і подолання кризи», а третій – «Другий президентський (2000–2004 рр.). Поглиблення реформ і зростання економіки». На ці два розділи припадає загалом 300 сторінок. Не буду їх детально характеризувати, просто подам кілька цитат. Наприклад, у підрозділі «Наступ на кризу через реформи» написано так: «Президент Л. Кучма вперше в Україні запропонував програму радикальних економічних реформ... Це міг зробити політик, який перед тим, як очолити державу, сам пройшов велику школу нетерпимості до консерватизму і прихильності до модернізації, новаторства та реформ». Запроваджуючи антиінфляційну грошову реформу, Л. Кучма своїм указом створив відповідну Державну комісію, очільником якої став прем'єр-міністр **Є. Марчук**, а його заступником – голова Нацбанку **В. Ющенко**. І «через їх нерішучість реформа знову затягувалася». А от утвердженню приватної власності у державі завадили «ліві політичні сили в парламенті, граючи на постсоціалістичній ментальності значної частини суспільства».

Багато уваги приділено розвитку міжнародної співпраці: «Л. Кучма зумів сформулювати та реалізувати багатовекторну політику в класичному форматі... Його наступники робили спроби відмовитися від дипломатії багатовекторності, як політики "кучмізму". Але нічого у них не вийшло, крім втрат для України... **В. Янукович** недовго грався ні в одновекторність, ні в багатовекторність... Він намагався копіювати тактику Л. Кучми, але в нього це виходило як мавпування». «Після Л. Кучми в українсько-російських відносинах почалися суттєві втрати українських позицій. За президентства В. Ющенка – кабальний газовий договір, за президентства В. Януковича – кабальний Харківський договір з продовженням на 25 років базування в Севастополі російського флоту, а за президентства **П. Порошенка**, хоч і з вини Росії – війна та істотне згортання економічних та загострення політичних відносин».

Четвертий розділ, за обсягом рівний другому й третьому (приблизно 160 с.), під назвою «Україна після президентства Л. Кучми (2005–2020 рр.). Гальмування реформ і стагнація» досить докладно описує, що не так в Україні без Кучми. Але це виклад подій у доволі дивний спосіб: якщо від 2005 року відбувається щось позитивне, якісь показники зростають, то це тому, що Л. Кучма заклав своїми діями й рішеннями міцну базу для позитивних процесів. Хоча б це: «Завдяки вжитим за президентства Л. Кучми заходам щодо сприяння інвестиційній актив-

ності у 2005–2009 рр. у цій сфері ще були позитивні результати». Натомість у всіх негативних подіях і статистичних показниках винні його недолугі спадкоємці, що не скористались попередніми напрацюваннями. Дивина та й годі. Автор повсякчас наголошує, що «за президенства Л. Кучми Україна була найбільш успішною», бо він був єдиним державником і ефективним менеджером при владі за 30 останніх років.

Завершує книгу «Післямова: Л. Кучма на горизонті українського президенства» з яскравими назвами підрозділів: «На фоні "помаранчевого прориву"», «У порівнянні з "донбаським порожняком"», «На горизонті досягнень і поразок», «У рейтингах оцінок громадян». Тут стисло повторено усі висновки, які мають підвести читача до основного: українці двічі обирали Л. Кучму президентом, бо він найкращий. Як на мене, навіть якби це все було беззастережною правдою, настільки піднесений емоційний панегірик пасував би до сотих роковин з дня смерті найкращого президента, але аж ніяк не до 30-річчя держави.

Уже трохи упереджено ставлячись до тексту загалом, намагаючись відкинути власні спогади й емоції, починаю читати уважно й вкотре дивуюсь. Книга напрочуд погано підготовлена: у ній є безліч граматичних помилок, трапляються численні стилістичні «негарзди» і не виправлені хибодруки, трапляються погані якості рисунки. Дратують також неграмотна верстка і не надто якісний друк. А на другий день читання книга просто відірвалась від обкладинки (добре, що працюю у видавництві і можу попросити колег полагодити книгу, щоб повернути її власникові).

Утретє читаючи про те, що «мітингувальний майдан» (себто Помаранчева революція) завершився без крові і жертв тільки тому, що Леонід Данилович про це особисто дбав, і про те, що цього не змогла чи не схотіла зробити влада під час Євромайдану (Революції Гідності), я згадувала іншу книгу, видану також наприкінці 2021 року. Це книга «Політики не брешуть» авторів **Вадима Денисенка** (журналіста, експедутата Верховної Ради, засновника і очільника Центру вивчення Росії та окупованих територій, речника МЗС України від 24.02.2022) і **Юрія Вишневецького** (політичного журналіста, нині чільного оглядача «Ділової столиці»).

Отже, політики не брешуть, бо «основа політики – це не брехня, а елементарна зрада». Політики живуть і діють у світі напівправди, точніше – конкуруючих правд, за допомогою яких вправно «створюють досить точне враження про реальність», або «спотворюють реальність», або «створюють таке враження реальності, про яке вони знають, що воно неправдиве». І далі: «Політик, якщо він не повний ідіот, майже ніколи не бреше у прямому сенсі цього слова. Однак політик дуже часто змінює свої погляди або, по-простому, зраджує свої колишні ідеали, а разом з ними і своїх виборців. І тут ми підходимо до найважливішого: чому виборці найчастіше заплющують на це очі?». Відповідь така: «У пам'яті виборців уся діяльність політика за всю його каденцію від виборів до виборів стирається, крім однієї найгострішої, пікової миті. І навіть якщо ця мить зафіксувалася в пам'яті як дуже негативна, її можна знівелювати кінцевим позитивом перед виборами: якимись подачками, чи популістськими обіцянками, чи просто вдалим перефарбуванням. Звичайно, це дуже погана

новина для виборців: виявляється, у їхніх генах закладено раз у раз бути обдуреними політиками. Так само це погана новина для чесних політиків: чесність карається програшем на виборах».

І саме тому політики живуть вічно. І це не їхня заслуга, це наша хибка. Ми, виборці, готові пам'ятати й думати про них вічно. Ми будемо їх порівнювати, зневажливо згадувати, складати анекдоти, але ми їх пам'ятатимемо. Тому ми надзвичайно їм потрібні. Ми даємо їм змогу заробити гроші, піднести себе, увійти в історію, жити вічно... Тільки для того ми їм і потрібні. На жаль. Іноді трапляються державники, які дбають не про себе, а про вічність, грають «у довгу», намагаються залишити спадок. Ми зневажаємо їх, а потім розбираємо на цитати.

Вочевидь, треба читати різні книги – різнотабірні, різноспрямовані, «різнозафарбовані». Отже, без упередження варто брати до читання все й бути готовим без зайвих емоцій побачити чужі вади й здобутки, наші хиби й шляхи розвитку, напрями докладання зусиль, які працюватимуть на нашу перемогу.

Не всі й не все бачать і розуміють. Навіть коли над головою летить дрон-камікадзе, коли чуємо винищувач і сподіваємось, що наш, або коли поруч вибухає ракета. Страх нас розділяє, бажання жити єдне. Треба працювати задля життя, треба плекати свідомість задля життя, треба, щоб діти не просто генетично ненавиділи гвалтування, а й готові були свідомо фізично йому протидіяти.

Тому беремо до рук різні книги, і кожна з них міститиме якусь із конкуруючих правд, а порівняння їх, за вдалого збігу обставин, може допомогти побачити маніпуляції й зраду, наблизитись до розуміння процесів у сучасній політиці. ■